

RETTEEN I HOLBÆK

Afsagt den 8. juni 2017 i sag nr. BS 6-1166/2015:

Y ApS

...
...

Mod

X ved A

...
...

Sagens baggrund og parternes påstande

Sagen vedrører betaling af arbejde i henhold til faktura.

Sagsøgeren, Y ApS, har nedlagt påstand om, at sagsøgte, X ved A, til Y ApS skal betale 881.590,39 kr. med procesrente fra den 16. juli 2015 samt sagens omkostninger.

X ved A har nedlagt påstand om frifindelse, subsidiært påstand om frifindelse for tiden.

Oplysningerne i sagen

Denne dom indeholder ikke en fuldstændig sagsfremstilling, jf. retsplejelovens § 218 a, stk. 2.

Y ApS udførte arbejde for X ved A i 2014 i forbindelse med etableringen af et nyt bageri og butik. Arbejdet blev faktureret ved faktura nr. 4551 af 16. juli 2015, hvoraf det fremgår, at prisen blev i alt 1.315.272,31 kr. ex. moms. Herfra skulle fradrages aconto betalinger med 600.000 kr. og en vinduesbro med 10.000 kr. Der blev således opkrævet 705.272,31 kr. til betaling - med tillæg af moms i alt 881.590,39 kr. svarende til stævningsbeløbet. Der er under sagen fremlagt en række specifikationer til fakturaen. Der er endvidere fremlagt flere kølemontørcertifikater for B og C

Der har været afholdt syn og skøn. Der er stillet følgende spørgsmål til skønsmanden:

"1. Syns- og skønsmanden bedes gennemgå sagens bilag herunder sagsøgerens faktureringer (bilag 1-3) og de i sagen fremlagte uddannelsesbeviser og oplyse om sagsøgeren overholdte lovgivningens - herunder men ikke alene kravene fastsat i bekendtgørelse om anvendelse af trykbærende udstyr - krav til den udførende virksomhed og den udførende montør på tidspunktet for udførelsen af arbejdet.

2. Såfremt spørgsmål 1 benægtende bedes Syns- og skønsmanden oplyse 1) hvorledes det udførte arbejde kan lovliggøres og 2) anslå omkostningerne herfor.

3. Syn og skønsmanden bedes oplyse, om køleentreprisen er udført i overensstemmelse med god håndværksmæssig skik herunder om:

- a. de leverede kompressorer samt køleskabe samt øvrige anlæg som sagsøgeren har faktureret ved leveringen var nye og om kapaciteten er tilstrækkelig,
- b. kølerør og køleinstallationen er isoleret korrekt og rørene er

hensigtsmæssigt trukket og opsat korrekt,

- c. trækrør er korrekt aflukket i forhold til skadedyr mv,
- d. om kølerummene er udført uden kuldebroer og med fornøden isolering og med fornøden fugning og i overensstemmelse med god håndværksmæssig skik,
- e. om de udførte el- arbejder som faktureret af sagsøgeren er udført i overensstemmelse med lovgivningen.

4. Såfremt Syn og Skønsmanden besvare et eller flere af de ovenfor anførte spørgsmål benægtende bedes syn og skønsmanden oplyse, hvorledes de pågældende forhold kan udbedres og anslå omkostningerne hermed."

Skønsmand Brian Stubkjær Adamsen besvarede i skønserklæring af 10. februar 2017 spørgsmålene således:

"Spørgsmål 1: Udført kølearbejde ligger helt i tråd med lovgivningen inden for hvad der kan udføres af arbejde inden for installation af køl og frost, jf. kølemontørcertifikat tilhørende udførende personer.

Jf. fremsendte fakturaer fra sagsøger, har jeg taget et blandet antal forskellige komponenter fra forskellige fakturaer, og afregningsprisen ligger fint i tråd med nuværende markeds listepreiser.

Dog har jeg bemærket, at posten for kølemiddel R404 ligger prismæssig ca. 50 % højere end gennemsnitlig markedspris pr/kg. Ligeledes fremgår der forskellige priser på posten "1 Kvælstof" men der findes forskellige størrelser, og dette kan ikke aflæses af fakturaer.

Flere poster på fakturaerne er ikke udspecificeret med størrelse og type, hvilket gør det svært at afgøre om prisen er retvisende, men umiddelbart ser disse fornuftige ud.

Jf. notat fra "2T Arkitekt & Ingeniør" bilag B, er der anført antagelse, at kompressor for "bager kølerum" er faktureret til ca. 33.500,- men jf. bilag 2.2 (faktura fra Y ApS) er der faktureret 21.229,60,-. Denne antagelse kan jeg ikke genkende, og den fakturerede pris for denne kompressor ligger inden for gennemsnitlig markedspris.

Spørgsmål 2: Hvad jeg har kunnet konstatere ved syn og skøn gennemgang, er der ikke observeret direkte ulovlige installationer, men der er enkelte punkter i installationen, der mangler "finish og afslutning" jf. god håndværksmæssig skik.

Spørgsmål 3:

a. De ved syn og skøn gennemgang installerede kompressorer og fordampere ligger kapacitetsmæssig inden for det område der er behov for, jf. størrelsen af kølerum og frostrum.

Der er bemærket, at kompressor enhed mærket "Bager kølerum" placeret i kompressorrum er meget forvitret på kondensatoren, hvilket kan fremkomme ved at være opbevaret under forkerte forhold inden installation. Jf. installationens alder, bør denne enhed være i bedre stand, hvis man sammenligner med de andre komponenter i den totale installation. Om den har været installeret i anden installation tidligere, kan ikke ses/påvises på nuværende installation.

Vedr. åben kølebord til venstre for indgangen, er der i dag installeret en tilhørende kompressor der yder 966W ved -10 grader fordampning, og tidligere installeret kompressor yder 540W ved samme forbehold. Ved gennemgang var det ikke muligt at se mærkeskift, men efterfølgende den 6/2-2017 er der modtaget bilag på forventelig installeret enhed. Denne kræver jf. oplyste 450W.

I forbindelse med ovenstående kølebord skal det ses i lyset af, at der er ca. 20 – 30 meter rørtræk fra kompressor til køleenhed, dette vil ved installation med standard dimensionerede rør størrelser kan give et tab op til ca. 20% hvilket der bør tages højde for. Ligeledes er det vigtigt, at kølerør trukket i gulv er isoleret på sugerøret, så der ikke reduceres i energien. Og umiddelbart er kølerør trukket i gulv ikke isoleret, hvilket ikke er hensigtsmæssig med energitab og kondensmuligheder. Så den først installerede kompressor (Danfoss 114X1325 stående i kasse på lager) er ca. 10 % for lille i dimension. Hertil skal der også tages højde for at omgivelsestemperaturen ved kølebord ikke overstiger 25 grader.

På lager er der placeret Gram fryser, Gram kølebord, opvaskemaskine samt Electrolux kogeø. Disse enheder er ikke i drift. Disse er som oplyst leveret som brugte møbler til sagsøgte, og hvad der er aftalt mellem køber og sælger er jeg ikke bekendt med. Som udgangspunkt er alle disse produkter fremstillet til et formål som er defineret og afprøvet, godkendt og dokumenteret fra leverandørens side. Hvis de bliver benyttet under andre konditioner end de er beregnet til, kan det ikke garanteres, at de opfylder det ønskede behov.

b. Ved gennemgang af synlige installationer er der foretaget stikprøver af isolering af fremførte kølerør i kanaler, og her er der ikke mangler og ting at kommentere på ved installationen.

Ved gennemføringer til gulv i kompressorrum er der ikke ved gennemgang til gulv isolering på kølerørene, og det kan ikke konstateres om der under gulv er isolering. Men mangler der isolering under gulv, kan dette medføre kondens og effekttab.

c. Trækrør bør afsluttes med skum eller anden afslutning, men det er ikke et lovkrav. Dette er dog god håndværksmæssig skik at gøre.

d. Ved gennemsyn af kølerum og frostrum kunne det ikke konstateres at der var mangler på fugning. Synlige kanter og hjørner var fuget jf. normal praksis ved installation af dette.

Observationer:

Det konstateres af døren til rummet "Kage kølerum" mangler justering, og lukker ikke helt tæt til karm.

I kølerum for "Grønt – køkken er der udtræk af fugt, hvilket kunne tyde på at der mangler isolering bag ekstra afdækning (mulig stålspær) midt på rummets venstre side fra indgangen.

e. Ved gennemsyn er der ikke konstateret elinstallationer, der er i strid mod lovgivningen. Det kan konstateres at der mangler opmærkning på brugsgenstande, hvilken forsyning/gruppe de forsynes fra.

Spørgsmål 4: Ud fra ovenstående antagelser er det svært at anslå et økonomisk beløb, hvortil mangler udbedres. Dette kræver en yderlig besigtigelse, og en specifikation hvad omfang der ønskes udbedret."

Der er stillet følgende supplerende spørgsmål til skønsmanden:

"Supplerende spørgsmål 1

Med henvisning til Syn og skønsmandens besvarelse af spørgsmål 1 og at bilag E efter sin ordlyd var gyldigt indtil 11. november 2013, at bilag 5 først synes udstedt i oktober 2015 ønskes oplyst om den pågældende køleentreprise på tidspunktet for entreprisens udførelse i 2014 krævede nogen særlige certificering af montør og/eller virksomhed jf. BEK nr. 100 af 31/01/2007 bilag 7. nr. 5 og § 2., nr. 11 og om sagsøgeren i givet fald overholdt disse krav på tidspunktet for entreprisens udførelse i 2014.

Supplerende spørgsmål 2

Med henvisning til Syn og skønsmandens besvarelse af spørgsmål 2 bedes skønsmanden oplyse, hvad omkostningerne vil udgøre for at bringe entreprisen i god håndværksmæssig skik.

Supplerende spørgsmål 3

Med henvisning til Syn og skønsmandens besvarelse af spørgsmål 3a., side 2., 3. afsnit og b. vedrørende effekt tab bedes skønsmanden anslå meromkostningerne til energiforbrug samt hvorledes forholdene kan udbedres og omkostningerne til udbedre dette.

Supplerende spørgsmål 4

Med henvisning til Syn og skønsmandens besvarelse af spørgsmål 4 bedes syn og skønsmanden anslå hvad et forholdsmæssigt afslag i købesummen vil udgøre for at bringe den samlede køleentreprise i god håndværksmæssig skik.

Supplerende spørgsmål A

Skønsmanden anmodes om, at forholde sig til bilag 8 og i den forbindelse bekræfte eller afkræfte, at den omhandlede kompressor til "åbent kølebord" yder 608 W. Såfremt skønsmanden kan bekræfte, at kompressoren yder 608 W, anmodes skønsmanden om at genforholde sig til sin besvarelse af spørgsmål 3a (skønserklæringens side 2, 2. og 3. afsnit)."

Skønsmanden besvarede i supplerende skønserklæring af 3. april 2017 spørgsmålene således:

"Supplerende spørgsmål 1)

Vedrørende udførsel at autorisationsmæssigt arbejde kræves det fra arbejdstilsynet at man opfylder betingelser jf. ISO. Flere firmaer har fået en anmærkning ved tilsyn og gennemgang af certifikater, og fået en tidsfrist til at få bragt dette i orden.

Det var tidligere kølemontørenes ansvar at få fornyet deres personlige certifikat, men da dette altid har været en formalitet, har man nu ændret denne praksis til et certifikat uden tidsbegrænsning.

I den pågældende sag ser jeg ikke noget problem i det arbejde der er udført jævnt og lovligt, og ligeledes er der heller ikke noget krav om at tidligere certifikater skal gemmes og opbevares, så om der ligger et certifikat fra den mellemliggende periode, kan jeg ikke vide.

Den håndværksmæssige kunnen bliver ikke vurderet ved fornyelse, og det forventes af den enkelte montør/installatør at holde sig opdateret på gældende love og ændringer.

Supplerende spørgsmål 2)

Ud fra besigtigelse den 2/2-2017 og det visuelle der kunne konstateres, vil jeg vurdere et overslag til kroner 9500,- for arbejds løn og diverse materialer for at aflevere entreprisen efter god håndværksmæssig skik.

Til dette skal det bemærkes at der kan være meget forskelligt syn og opfattelse at, hvordan god håndværksmæssig skik opfattes. En ting er den funktionelle aflevering, en anden er den håndværksmæssige finish.

Dog kan jeg ikke prissætte rørføring fremført i trækrør under gulv, da det ikke kan ses, om der er isolering på suge gasrøret, også nævnt i tidligere syn og skøn notat afsnit 3b. Mangler der isolering og skal disse isoleres, kræves det, at alle rør og anlæg tomsuges og efterfølgende isoleres, hvilket umiddelbart er en større opgave. Isolering af rørene ville kunne resultere i "lidt" færre driftstimer hvilket også resulterer i en energibesparelse. Dog vil tilbagebetalingstiden være meget lang.

Supplerende spørgsmål 3)

Vedr. energiforbrug vil jeg vurdere at kompressoraggregatet vil have en ekstra driftstid på ca. 5% svarende til ca. 0,5 kW/døgn ud fra en skønsmæssig beregning (ikke beregnet eller dokumenteret). Den eneste måde at reducere dette er at få kontrolleret isolering af kølerør trukket under gulv.

Supplerende spørgsmål 4)

Nu er jeg ikke bekendt med købssummen, men kan ud fra bilag 1 se, at der er fremsendt faktura i alt på kr. 1.315.272,31 for den leverede entreprise.

Jf. "supplerende spørgsmål 2" som har tilsvarende ordlyd er dette skønsmæssig prissat. En afgørende faktor er, om det ønskes, at rør trukket i gulv skal isoleres, hvis ikke dette er tilfældet. Dette vil have en indflydelse på lidt nedsat driftstid på de kompressorer der driftes via disse rør. Dette har ikke indvirkning på nuværende drift, da det må konstateres at anlægge kan holde den/de ønskede temperaturer der kræves for nuværende tilsluttede forbrugere. Ligeledes bør forvitret kondensator til "bager kølerum (nævnt i tidligere syn og skøn notat afsnit 3b) skiftes, så eventuel nedbrud og utæthed elimineres.

Et afslag på kroner 40.000 - 50.000,- for den totale entreprise for fejl og mangler + sagens forløb, vil jeg som synsmand vurdere vil være rimeligt i denne sag.

Supplerende spørgsmål A)

I henhold til fremsendte bilag 8 vil jeg knytte den kommentar, at en kompressor svinger i ydelse ved forskellige omgivelsestemperaturer. Som standard er en kompressors ydelse opgivet ved 32,0 grader, og den pågældende kompressor har lavere ydelse denne

omgivelses temperatur (se vedhæftede bilag 001) Hvor høj temperaturen kan blive i kompressorummet kan jeg ikke vurdere, men når der dimensioneres bør man forholde sig til standard. Så ved 27 grader kan kompressoren nok yde 608 W, men så skal der tages højde for de Ca. 25 meter rørtræk (tidligere nævnt), så jeg kan ikke bekræfte at der er den ønskede effekt til rådighed ude ved kølebordet."

Forklaringer

B har forklaret, at han er direktør i Y ApS, som hovedsageligt laver køleanlæg til større virksomheder såsom bagerier og slagterier. Han har ikke lavet andet i 30-40 år. Han blev kølemontør i 1980'erne. Det er den rigtige beskrivelse, når han på fakturaen skriver, at han er autoriseret køletekniker. Denne betegnelse relaterer sig til hans oprindelige uddannelse. Betegnelsen har intet med en ISO-godkendelse at gøre. Han har valgt ikke at få ISO-certificeret firmaet, fordi de arbejder sammen med andre, der er det. Han har således ikke en ISO-godkendelse, men har en autorisation.

Han har tidligere fået udstedt "Kølemontørcertifikat B", som er fremlagt som bilag E og 5. Certifikatet, der er fremlagt som bilag E, udløb i november 2013, og det nye certifikat, der er fremlagt som bilag 5, blev udstedt i 2015. I den mellemliggende periode fra 2013-2015 hed det sig, at det var ligegyldigt med perioden, for nu skulle certifikatet ikke fornyes mere, nu var det uden tidsbegrænsning. Han ringede til Håndværkerskolen og spurgte, og han fik det svar, at det egentlig var ligegyldigt, men at han godt kunne få et nyt. Han har ikke samme certifikat, som C har. Nu bliver man skoleuddannet. Han har selv en anden uddannelse fra tidligere. C må være ansat i et ISO-godkendt firma med det certifikat, som han har. Han har betalt for, at C har fået certifikatet i bilag 26, så han kan ikke forstå, at skolen skriver, at de først har udstedt et certifikat til C i 2015. Dertil kommer, at man bare kunne ringe og få fornyet certifikatet uden nye skoleophold eller andet.

Det arbejde, som de har lavet, er fuldt lovligt. Der er ikke lovkrav, som ikke er iagttaget. Sagsøgeren må lave alt det arbejde, som de har lavet.

A ønskede ikke at få arbejdet ISO-godkendt, men det kunne han godt have fået. Så havde sagsøgeren blot fået en kollega til at foretage denne godkendelse. En ISO-godkendelse giver en blåstempling i forhold til miljømyndighederne.

Han kendte de tidligere ejere af bageriet, og da A kom til for 15 eller 20 år siden, fortsatte de blot samarbejdet. De har derfor haft et langt samarbejde. De er kommet til runde fødselsdage hos hinanden og har set hinanden i bagerkredse. Det var fantastisk at komme hos A, for han ved, hvordan et brød skal bages. Det var As hustru, D, der gerne ville have endnu et bageri. Han var sammen med A og D ude for at se på flere steder. De kørte rundt og så på flere steder, hvor der kunne ligge et godt bageri, herunder hvor man kunne lave et drive-in bageri ligesom Lagkagehuset.

I nytåret 2014 fandt de stedet, og byggetilladelse kom den 5. februar 2014. Elgiganten havde tidligere haft butik i bygningen. Bygningen var ikke delt op, så det gav nogle udfordringer. De aftalte, at Y ApS skulle lave arbejdet, for A sagde, at de havde mest forstand på det. Det blev aftalt, at der måtte bruges 4 mio. kr. i alt, og at D skulle holde styr på, at de ikke overskred dette beløb. E påtog sig at lave tegninger og tømrerarbejdet. Foruden dette skulle der bruges håndværkere til VVS, el, gulv og kloak. Resten stod Y ApS og E altså for. Opgaven var ikke helt defineret fra starten, og de vidste derfor ikke rigtigt, hvor stort projektet egentlig var.

Først skulle der blot være et lille smørrebrødkøkken, men det udviklede sig undervejs til et egentligt industrikøkken til mad ud af huset. Derfor blev prisen også højere end først planlagt. De talte kun om de 4 mio. kr. i starten. Der blev ikke talt om en samlet pris på 1 mio. kr. Det har han aldrig nævnt. Det findes kun i As hoved. Der blev kun talt om, at de ikke måtte overskride 4 mio. kr. i alt. Det var rammen. Der var endvidere ikke klarhed over, hvad der skulle laves, så der kunne ikke gives en pris. 98% af det, som Y ApS laver, er regningsarbejde. Han har kun én gang givet tilbud til A, og det var det allerførste frostrum for 15 år siden. Den udspecificerede faktura kom først, fordi A pludselig ville have den. Det tog tid at lave den, og derfor kom den sent. Beløbsrammen var 4 mio. kr. Han sagde ikke selv ordet regningsarbejde til A eller D, men sådan har de altid arbejdet sammen. Det var endvidere ham, der samlede op fra alle de andre håndværkere og lavede resten. Beløbet på 4 mio. kr. var uden moms. De taler altid ex moms. De taler ikke om momsen. De måtte ikke passere de 4 mio. kr. Han ved ikke, om de har passeret dette beløb, for han har intet fået at vide. Han har spurgt D, men har ikke fået svar. Der var ikke drøftelser om prisen på deres delentreprise.

De gik i gang med arbejdet i februar 2014. De begyndte at tegne op og rydde rummet. De fik skåret op til kloak. I slutningen af marts var han i Messecenter Herning sammen med D for at se på maskiner. Opbygningen af bageriet var ikke bestemt på dette tidspunkt. De skulle så vidt muligt finde brugte hvidevarer, så de kunne holde prisen nede. I Herning så D en glasmontre, som hun gerne ville have, men det viste sig, at den ikke kunne leveres. Der blev derfor trukket ekstra rør, som senere ikke blev brugt.

Det var ham selv, C, E og dennes ansatte - F og G, der gik og arbejdede på stedet. Den anførte "JL" er Bs anden søn, som hjalp til i weekenden. De tog ikke særskilt betaling for weekendarbejde eller for kørsel, for der blev jo arbejdet for A og D, der var venner af huset.

Butikken åbnede den 3. juni og var da næsten helt færdig. Der manglede lidt småting. A kom 3 uger før og sagde, "vi åbner den 3. juni". Så fik de travlt og måtte arbejde meget over. Han er enig i, at der manglede en lille smule finish, men det var meget lidt. Der blev lavet kvalitetssikring på alle anlæg.

Han spurgte D, hvordan hun ville betale. Hun ville gerne have aconto betalinger på 100.000 kr. ad gangen, ikke mere. Derefter trak hun den lidt. Hun bad om lidt kredit og sagde direkte "B, hjælp mig lidt". Der blev først faktureret et år senere. Han havde selv meget travlt med andet arbejde. Han fik ikke flere aconto betalinger. Både A og D blev syge. Han måtte hjælpe dem lidt og havde også selv travlt. Han har ikke på noget tidspunkt sagt, at han ikke ville have pengene. På et tidspunkt var der en kammerat, der sagde til ham, at A ville sende ham til advokat. Han talte derfor med D, og hun sagde, at der var nogle ting, som hun ville have repareret. Han reparerede opvaskemaskinen 3 gange, hvilket han ikke har krævet betaling for. Han reparerede også et kølebord, som ikke helt kunne holde temperaturen. A ønskede ikke at få sat det til klimaanlægget, og så var det svært at holde temperaturen. Der var endvidere nogle hvidevarer, der var flyttet på lager. Det blev han ikke indblandet i. A og D oplyste ham ikke herom. Han fik intet at vide. Hvis de ikke virkede, kunne de være blevet repareret på garantien af leverandøren.

De rør, der er trukket i gulvet, forsyner køledisken. Rørene ligger ikke i selve gulvet, men meget længere nede af hensyn til temperaturen. Han har ikke selv efterset det arbejde, som C har lavet i bilag 7.6, men skal blot skrive under. Når C har sat tryk på, kontrollerer B, at

trykket er sat på. Han efterprøver ikke, om alle termostater er sat, som C har anført. Det har C uddannelsen til selv at gøre.

Han er ikke enig i det effekttab, som skønsmanden har beregnet. Der er ikke et effekttab. Rørene er ført, som man gør det i dag. Der er ikke et lovkrav om, at rørene skal være isolerede hele vejen.

Foreholdt bilag B, billede 4, forklarede B, at han er enig i, at hvis rør ikke er isolerede, kan der forekomme kondens. Der er ingen lovkrav om isolering af de pågældende rør, men han har isoleret dem og lagt dem i en plastikkasse, da det er mere rengøringsvenligt. Hvis rør sidder alene og frit, kommer der ikke kondens, da luft fjerner kondensen. Her var det dog nemmere for pigerne i bageriet at gøre en kasse ren.

Foreholdt samme bilag, billede 6, er han enig i, at arbejdet ikke er gjort færdigt. Arbejdet er ikke gjort færdigt, fordi han ikke har fået betaling. De er ikke færdige og har ikke fået den afleveringsforretning, som de har bedt om. De har ikke fået lov at gå ind og gøre det færdigt. De ved godt, at de mangler at isolere om to bjælker. De ville ikke fortsætte arbejdet, når de ikke fik penge.

A har forklaret, at han har været bager i 40 år. Han har været med til at udvikle bake-off i Danmark og været ansat bagermester. Han købte X ved A for at prøve at være selvstændig.

Man har aldrig kunnet få tilbud fra B. Det vigtigste i deres samarbejde var, at B kom med det samme, når man ringede. Det kunne være svært i den branche. Da han skulle bygge det nye bageri, bad han om at få en pris. E kendte en, der tegnede bageriet. E skulle komme med prisen til et møde. B kom et kvarter før mødet og fortalte, hvor farlig E var. B sagde, at han skulle have én mio. kr. for sit arbejde. Der lå tegninger, og bageriet blev bygget fuldstændig i overensstemmelse med disse tegninger. B prisfastsatte arbejdet efter tegningerne til en mio. kr. ex. moms. Det var et par måneder før, at de gik i gang med byggeriet, men han husker ikke hvornår. Han bad ikke om at få et skriftligt overslag, fordi de havde arbejdet sammen i så mange år. B havde lovet, at han ville bygge fryseren, som virkede, og det var det vigtigste. A har ingen teknisk viden om køleanlæg. Han ved noget om luftfugtighed og temperaturer og om, hvad det gør ved brødet, når det fryses. Selve teknikken kender han ikke til. Han spurgte ikke B, om han havde godkendelse til at lave dette arbejde. Det var vigtigt for ham, at arbejdet var lovligt udført. Han bad ikke om, at arbejdet var ISO-godkendt. Det havde han ikke brug for, men kvaliteten skulle være i orden alligevel.

A havde spurgt B, hvad det ville koste at lave allerede, da de havde set på andre lokaler. B havde svaret 1 mio. kr. B skulle levere frost og kølerum, hylder og lignende. Der var ingen definition på, hvad han skulle lave. Men han sagde ikke på noget tidspunkt, at nu har vi nået 1 mio. kr. Mange gange laver B mere, end han skal, men han spørger ikke. Der var ikke blevet talt om sandwichdiske på det indledende byggemøde. Han er ikke enig med B i, at planerne for køkkenet blev ændret undervejs. Der er ikke tale om et industrikøkken. Han husker ikke, hvad køkkeninventar for 175.000 kr. vedrører. Køkkenet er lavet i overensstemmelse med de oprindelige planer.

Han fik en regning i efteråret 2014 på 1,4 mio. kr., og der stod ikke andet end "udført arbejde X ved A". Den godtog han ikke, og han bad om at få den udspecificeret. Herefter gik der indtil sommeren 2015, før der kom en udspecificeret regning. Det blev han og B uvenner over. De har tidligere fået en regning en gang om året fra B, og det har væltet deres budgetter.

Byggeriet blev finansieret ved tilsagn fra banken og løbende lån. De havde derfor ikke problemer med at betale.

Han har ikke anmodet om at få trukket de rør, der ikke er i brug i dag.

Hvis gulvet skal brydes op, så der kan lægges nye rør, kan de ikke holde bageriet åbent. De kan heller ikke holde butikken åben og få brød andre steder fra. Revisoren har udregnet, at det vil koste 214.000 kr. i tabt omsætning pr. uge. Faste omkostninger er 19.000 kr., og løn udgør 91.000 kr.

Han har den opfattelse, at det ikke var ham, der skulle indkalde til afleveringsforretning, men at det skulle B. Der var ryddet op på pladsen. Han har aldrig fået forevist, hvordan tingene virkede. Han har ikke modtaget instruktion i brug af anlægget og har ikke fået manualer. Han var som bagermester vant til at håndtere anlæg som disse, men det kunne være, at der var sket noget nyt, som han ikke kendte til. Det nye anlæg var opbygget som det, han arbejdede med i bageriet i....

Han stoppede samarbejdet med B pr. 1. januar 2015, da B havde forevist bageriet for en konkurrent uden tilladelse. Herefter har B ikke været i bageriet.

C har forklaret, at han er ansat ved Y ApS som kølemontør og er søn af B.

Han blev uddannet kølemontør den 25. juni 2009, og det som bilag 26 fremlagte certifikat er svendebrevet fra skolen. Det som bilag 5, side 2, fremlagte kølecifikat B fra 2015 er en fornyelse af certifikatet. De to bilag er efter hans opfattelse det samme. Han bad blot telefonisk om at få bilag 5 fremsendt. Han skulle ikke til ny eksamen eller andet. Han skrev og spurgte, om det havde betydning, at han ikke havde fået fornyet certifikatet i tide. Han fik at vide, at det ikke havde en betydning og fik blot tilsendt et nyt. Han fik også at vide, at det ikke udløber.

Om arbejdet forklarede han, at han brugte næsten 3 måneder uafbrudt på arbejdet i bageriet. Han var ikke med til at lede efter lokationen, men var med fra det tidspunkt, hvor placeringen af bageriet var vedtaget. Han var med til nogle byggemøder og planlægning.

Det lå ikke klart fra starten, hvordan bageriet og butikken skulle se ud. Der skulle være køle- og fryserum, og så blev det udbygget herfra. De fik at vide, at det var køle- og fryserum, som de skulle levere. Så skulle der komme noget butik, som de ikke vidste, hvad var. Rørene var noget af det første, som skulle lægges i gulvet. D sagde, at sådan ville hun have det. De fik flere forskellige tegninger, og hun havde forskellige ønsker. De endte derfor med at trække rør til noget, som ikke bruges i dag. Han så forskellige tegninger, i al fald tre forskellige. Det var E, der lavede tegningerne. Ismejeriet var ikke med på den første tegning, men kom til 14 dage før, at det hele skulle være færdigt. Vinduesbro og kølegrav blev også ændret i forhold til den oprindelige plan, og derfor er der trukket rør, som ikke bruges i dag. Køkkenet kom først til meget sent. Der blev ikke snakket om det før meget sent i forløbet. Der blev oprindeligt talt om et anretterkøkken, men 14 dage eller 3 uger før åbningen blev det ændret til et egentligt køkken. De anede slet ikke, at det skulle være der.

Han skrev dagsedler, og så blev der senere sat priser på ud fra det. Han har desuden en kalenderbog, hvor han skriver ned hver dag, hvad han laver. Specifikationerne, fx. bilag 2.2,

er lavet sådan, at han har skrevet materialerne ned på sin dagsseddel, og så har kontordamen i firmaet efterfølgende skrevet det ned på fakturaen.

Der findes en oversigt over anlægget hos Y Aps, men han ved ikke, om mester har udleveret den. Han mener, at der er udarbejdet brugervejledninger, men han har ikke deltaget i en afleveringsforretning og har derfor ikke kunnet overlevere noget. Foreholdt bilag 7.1 forklarede han, at han ikke har udleveret nogen form for instruktion til A, idet han er blevet nægtet adgang og derfor ikke har kunnet aflevere noget.

Foreholdt bilag 7.6 forklarede han, at man kan måle på alle rør, men ikke alle kan ses med øjet. Der er ingen lodninger i gulvet. Der er ingen samlinger i gulvet. Alle samlinger kan ses. De ligger ikke i gulvet.

D har forklaret, at hun var klar over, at kølearbejdet krævede en hel masse tilladelser, men hun krævede ikke at se disse, da hun forventede, at de var i orden. Det var dog vigtigt for hende, at det var i orden.

E skulle have omkring 1,2 mio. kr. for sit arbejde. A spurgte, hvad B forventede at kunne lave sit arbejde for, og der blev slået hånd på 1 mio. kr. med tillæg af moms.

Bygge- og opstartsmødet fandt sted lige før, at de overtog nøglen, og det var ca. 3 måneder før, at de åbnede i juni. Det var derfor nok i marts/april måned. Der lå helt faste tegninger på, hvordan lokalet skulle indrettes. Tegningerne var lavet af E, som havde en mand til at lave dem for sig. Tegningerne blev fulgt hele vejen og var de samme undervejs. Der blev ikke ændret noget væsentligt i byggeperioden. Hun var på messe i Herning, men ikke sammen med B. Hun var der alene for at se på ismaskine og kaffemaskine. Det var i marts eller april måned. Det lå klart fra starten, at der skulle være et ismejeri. Det var ikke noget, der kom til.

Hun blev ikke indkaldt til en afleveringsforretning af B. Han tilkendegav heller ikke, at han var færdig. Da de tog bageri og butik i brug, sagde han, at der var nogle ting, som han stadig manglede at gøre færdig. Han kom nogle gange og prøvede at lave lys i kølerummet. Da de tog det nye i brug i juni 2014 havde hun således ikke indtryk af, at køleentreprisen var færdig. Hun modtog ingen instruktion i brugen eller manualer og heller ingen oversigt over det nye anlæg. Arbejdstilsynet kom, og det blev påtalt, at alle overfaldstryk sad for højt.

Kølebordet, hvor de smører sandwich og smørrebrød, er der problemer med. De konstaterede med det samme, at det kun kunne gå ned til 10 grader. B prøvede at etablere nyt og sagde, at de brugte det forkert og for meget. Køledisken kunne ikke holde de grader, som lovgivningen foreskriver, og var ikke kold nok til fløden. Fløden bliver tør og kedelig, hvis den ikke opbevares ved rigtig temperatur. De valgte at få skiftet kompressoren, og siden har den kunnet holde temperaturen. De havde et køleskab, som heller ikke kunne indstilles. Hun valgte derfor at tage det ud af produktionen og sagde, at han kunne hente det. De havde slet ikke brugt det. Han svarede blot, at det var de bedste varer, som han havde leveret. Han kom og reparerede på kølebord og opvaskemaskinen. I opvaskemaskinen blev der fundet tutter fra sprøjteposer af reparatøren. De har investeret i en helt ny opvaskemaskine siden.

Bilag C, side 2 2. afsnit, og bilag D beskriver de reklamationer, som hun mener, at der har været. B forsøgte ikke at reparere. Han forsøgte at reparere på lyset i kølerummet. Hun var der ikke selv, men B siger, at han har været der to gange. Det er lys i kølerummet nu.

Forud for første skønsforretning havde de udskiftet kølebordet. Det hele står på lageret. Der er ikke noget, der er smidt ud.

Den samlede entreprisesum for hele ombygningen har været 4 mio. kr. skønsmæssigt. Z Varmeservice gav et skriftligt tilbud. E gav også et skriftligt tilbud. B gav på vegne af Y ApS et mundtligt tilbud på 1 mio. kr. Med Bs tilbud var de indenfor det beløb, som de ville bruge. De slog hånd på 1 mio. kr. B, E, A og hun selv var til stede på mødet, hvor der blev talt om penge. De havde finansieringen på plads inden. B kom tidligere til mødet for at advare dem mod E og for at sige, at de skulle være opmærksomme på, at E ikke ville snyde dem. De vidste helt præcist, hvad B skulle lave på det tidspunkt, for tegningerne lå klar. Der var udvikling i tegningerne, indtil hun godkendte dem, men de lå klar på dette tidspunkt. B gad ikke at bruge tid på tilbud. Hun kan se, at der er lavet mere, end hun ønskede. Hun ønskede fx. ikke vinduesbro med køl på. Køkkenet er blevet, som det var på tegningen. Det er ikke rigtigt, at det kom til meget sent. Foreholdt, at der er køkkeninventar for 175.000 kr., forklarede hun, at det hele tiden var planen, at det skulle være med. Der kom ikke noget nyt til undervejs.

Hun har ikke bedt B om at vente med at fremsende fakturaer.

Hun har det overordnede ansvar for hygiejnen. Kondens samler mug og skimmel, og det kan i værste fald medføre nedlukning af virksomheden, hvis de ikke får det fjernet løbende. Derfor fik de også etableret lys i kølerummet, så pigerne kunne se, hvad de lavede der og ikke faldt.

Hun har selv taget temperaturmålingen i gennemrækskabet, og det har ikke været koldt nok.

H har forklaret, at han er uddannet kølemontør og ansat i ... Køl og er medejer heraf. Han har lavet arbejde ved A på kølediske. Kompressoren kunne ikke yde nok, og der er derfor sat en større på. Det var tillige nødvendigt at sætte nogle t-stykker på anlægget for at kunne måle tryk for at servicere, da måleapparatet ellers ikke kunne sættes på. Der er ikke lovkrav herom. Der er sat fordampertrykregulator på frostrummet, fordi A klagede over, at brødet blev for tørt i frostrummet. Han har ikke set journaler på stedet. Der stod skrevet med sprittusch, hvilket kølemiddel der var tale om. Der stod ikke dato for næste service.

J har forklaret, at han er bygningskonstruktør. Han har lavet en besigtigelsesrapport i sagen. D bad ham om det.

Om kompressorerne forklarede han vedrørende billede 1 og 2 i sin rapport, at han fik oplyst, at den ene kompressor var for lille og var blevet skiftet. Han besigtigede kompressoren på billede 2, og der burde ikke være hul i. Han ringede rundt og fandt ud af, at den ikke kunne forventes at være ny, men var fra 2007. Det tydede ikke på et slag, når der var hul. Det lignede en tæring.

Om isolering af rør forklarede han, at varme og kulde skal adskilles. Alle rør skal isoleres, hvis de kan afsmitte på hinanden. Når de kommer op ad gulvet, skal de isoleres, og det var de ikke. Det medfører et energitab, og det kan medføre, at en kompressor ikke kan følge med eller skal bruge mere strøm for at få samme effekt, og det vil slide mere på et anlæg. Den anden observation var, at rør i køle/frostrum dannede kondens, og det drev ud med vand. Nogle steder var der skimmeldannelse.

Efter hans opfattelse manglede der rørbæringer. Disse skal tillige være håndværksmæssigt korrekt udført, hvilket skal vurderes fra gang til gang. I nogle tilfælde var der bare brugt patentbånd, og det er egentlig ikke tænkt anvendt til dette formål. Det var lidt sporadisk, hvor det var sat.

Han kunne endvidere konstatere kuldebroer og kondensproblemer i alle kølerum. Der var anvendt aluplader uden isolering på bagsiden, og der var kondens som følge heraf. Frostrummet var ikke tæt.

Anlægget var endvidere ikke indstillet korrekt. Han foretog ikke selv målinger på det, men fik det oplyst af ejerne. Det skal altid indreguleres efter ibrugtagning.

I nogle kølerum var den røde indikatorlampe ikke indstillet. Hvis man går ind i et køle/frostrum, skal der være en rød lampe, så andre kan se, at der er nogen derinde. Det var der i nogle rum, men ikke i alle.

Om billede 17 forklarede han, at skabet var energimæssigt forældet og formentlig har et energiforbrug, der er dobbelt så stort som nye skabe har i dag. Han foretog dog ingen målinger eller udregninger. Der var mange ældre hvidevarer, som ikke virkede, eller bare buldrede derudaf med strøm. De var parkerede i et hjørne. Det er ikke rentabelt, og sådan gør man ikke i dag. Han fik blot oplyst, at de ikke virkede. Han efterprøvede det ikke selv.

Han foretog ingen beregninger af et eventuelt energitab ved manglende isolering. Rapporten skulle i den henseende blot ses som et oplæg til drøftelse mellem parterne. Han efterprøvede heller ikke de hvidevarer, der var hensat i et hjørne, eller beregnede strømforbrug på disse. Også her skulle hans rapport ses som et oplæg til drøftelse mellem parterne.

K har forklaret, at han sælger storkøkkener. Han kendte B i forvejen, men ikke A. Han solgte maskiner til B, som blev leveret til A. Der blev leveret 4 ting – kølebord, ovn, kogeboard og stegeplade. Aftaleparten var B. Komfur og stegeplade var nye, men ovn og kølebord var brugte. Ovnene var i ret god stand. Den var gennemgået, og der var sat en ny motor i. Det er en væsentlig del af ovnen. Det hele fungerede, da det blev leveret, og var omfattet af fabriksgaranti. Han har ikke hørt noget om, at det ikke skulle fungere. Der har ikke været reklamationer. Kølebordet kørte på værkstedet inden og holdt fint temperaturen. B hentede kølebordet inden åbningsdagen. Ovnene blev leveret på et andet tidspunkt. Den nye motor, der skulle sættes i ovnen, blev leveret omkring 1. juni 2014, og ovnen blev leveret derefter. Komfuret blev leveret til vidnet den 22. maj., understellet den 26. maj 2014, og de blev herefter leveret samlet. Stegepladen blev leveret den 26. juni efter åbningen. Det hele blev bestilt af B. Komfuret blev nok bestilt noget før det andet. Der kan være en uge til 14 dages leveringstid.

Efter leveringen har han ikke talt med nogen, hverken B eller A om effekterne. Det eneste, han kan huske, er, at D bad om, om han ikke kunne prøve at sælge stegepladen igen, for hun brugte den ikke så meget. Men de kom ikke videre end det.

Opvaskemaskinen blev ikke leveret af ham, men han har skiftet varmelegeme den 27. januar 2015 og sæbepumpe den 14. april 2015. Han måtte rense opvaskemaskinen også, da den var stoppet af nogle fremmedlegemer. Der var plastik i armene, så den ikke kunne køre rundt. Han har ikke hørt mere siden.

F har forklaret, at han tidligere har været ansat hos E og lavede alt inden for indretning af forretninger. Han var involveret i opbygningen af den nye bagerforretning og stod for alt tømmerarbejdet. Sammen med E pillede han alt fra den tidligere forretning ned, og derefter begyndte de at bygge den nye op. Han var med fra start til slut. Han var dog ikke involveret i økonomien. E stod for alt med økonomi.

E havde en tegning, og han er helt sikker på, at der kom nye tegninger undervejs. Der skulle ske noget andet end det, der først var planlagt. Det var helt nye tegninger. Han ved ikke, om det var E, der lavede tegningerne, eller om de kom andet sted fra. Det startede med en tegning, men den ændrede sig, og den forretning, som åbnede, var væsentligt anderledes end den, der først var tegnet. En væg skulle pludselig gå hele vejen i gennem forretningen, og en pallereol blev til et teknikrum. Teknikrummet blev i stedet lavet om til et ismejeri. Han måtte pille gips ned igen for at kunne lave dette ismejeri. Det kom lige pludselig. Køkkenet sluttede af med at være større i området, end det oprindeligt var planlagt, så der skulle også flyttes hist og her, for at det kunne være der. Placeringen af kølediskene blev også ændret undervejs. Det blev vist med malertape, som blev flyttet undervejs. Det havde også betydning for rørføringen. Han ved ikke, om det førte til rør, der ikke blev brugt. Han var ikke med til rørføring.

Skønsmand Brian Stubkjær Adamsen har forklaret, at han ikke husker, om han så en tilsynsbog. Han har ikke noteret sig, at han så tilsynsbøger. Tilsynsbogen skal ligge ved køleanlægget. Der var mærket op på anlægget, men han mindes ikke, at han så en tilsynsbog.

Forevist bilag B, billede 2, forklarede han, at et sådant hul kan opstå ved forkert opbevaring inden montering eller ved tidens tand. Det kan også ske, hvis man ikke er påpasselig i forbindelse med rengøring. Det anbefales, at man gør rent med blød kost. Hvis man bruger en hård genstand i stedet, kan man lave hul. Efter hans opfattelse er hullet således opstået enten på grund af alder eller forkert behandling.

Det anvendte kølemiddel er, så vidt han ved, ikke under udfasning. Der var under alle omstændigheder ikke truffet beslutning i 2014 om udfasning af kølemidler, så det anvendte kølemiddel var fuldt lovligt at anvende i 2014. Der er først talt om udfasning af visse kølemidler i løbet af de sidste 1-1½ år.

I forbindelse med opsætning af et anlæg kræves der tætheds- og trykprøvning inden idriftsætning for at sikre, at anlægget kan holde på kølemiddel.

Der er tale om et anlæg i kontrolklasse B.

Det er ikke et lovkrav, at rør er isolerede. Kondens forekommer, hvis de ikke er isolerede, og temperaturen kommer under dugpunkt. Det vil medføre et lille effekttab, at rør ikke er isolerede hele vejen. Det kan være en meget lille årsag til kølebordets nedsatte evne. Der er et effekttab på en meget lang rørlængde. Fra kompressor til kølebordet er der meget langt. Den nedsatte evne kan også skyldes, at kompressoren ikke er tilstrækkelig. Der kan være flere årsager. Det kan også skyldes et lille knæk på røret. Om besvarelsen af det supplerende spørgsmål 3 forklarede skønsmanden, at han ikke har beregnet effekttabet, at et sådant formentlig kan beregnes. Den skønsmæssige vurdering af et effekttab på ca. 0,5 kW pr. døgn svarer til ca. 1 kr. i døgnet, hvis kølebordet anvendes hele døgnet. Forespurgt, om kompressoren er stor nok, forklarede skønsmanden, at der kan være flere årsager til, at der ikke køles nok. Kompressoren er opgivet med standardydelse på ca. 600 watt. Men der er som

anført et lille effekttab med 25 meter rørføring, hvorved der mistes energi ved det lange rørtræk. Hvis der er meget varmt omkring kompressoren, yder den også mindre.

Om besvarelsen af spørgsmål 4 forklarede skønsmanden yderligere, at han ikke kunne forholde sig til, hvordan det så ud ved afleveringen, idet der efterfølgende var foretaget ændringer. Funktionerne var funktionelle, da han besøgte disse i forbindelse med skønsforretningen, og han kunne ikke vurdere, hvad der allerede var ændret. Når han har foreslået et afslag på 40.000 - 50.000 kr. skal det ikke forstås sådan, at der skal laves yderligere ændringer for dette beløb. Det er blot vurderet som et rimeligt afslag, herunder som en slags kompensation for sagens forløb. Han er kommet frem til tallet ved et skøn. Installationen ser fornuftig ud. Der mangler lidt finish, men det virker og er funktionelt. Der har været lidt tvister mellem parterne, så ud fra en forligstanke har han tænkt et tal, og det er ikke koblet op på konkrete udbudringer. Han har ikke regnet på, at der var enkelte dele, der skulle laves og regnet det sammen. Han så ikke noget, der ikke var funktionelt, men der mangler lidt finesse og færdiggørelse. Beløbet på 9.500 kr. er det beløb, som skal afsættes til at færdiggøre og lave finish. Han har ikke regnet på udgiften ved at skulle grave gulvet op, hvis rør skal udskiftes. Han er ikke entreprenør, så det vil han ikke skønne over. Det er en større operation. Mange installationer skal flyttes, og bageriet skal formentlig lukkes i en uges tid.

Han har ikke observeret ulovlige installationer, og arbejdet er efter skønsmandens opfattelse udført lovligt.

De certifikater, som B og C er i besiddelse af, udstedes kun, hvis man har relevant uddannelse. Der er ikke krav om, at man skal gemme gamle certifikater, når man får et nyt. Der var tidligere blot tale om en administrativ foranstaltning, når man skulle forny sit certifikat. Der var ikke krav om, at man skulle til ny prøve eller andet. Der er ikke længere krav om fornyelse af certifikatet.

Parternes synspunkter

Y ApS har i det væsentlige procederet i overensstemmelse med påstandsdokument af 7. april 2017, hvoraf fremgår:

"Til støtte for den nedlagte påstand gøres det gældende,

at skønsmanden ved sine besvarelser - herunder på sagsøgte spørgsmål

herom - har bekræftet, at sagsøger har overholdt gældende lovgivningskrav, og at sagsøgtes modsatrettede anbringender er grundløse,

at det udførte arbejde i sin helhed er lovligt udført, og at sagsøgte ikke har løftet sin bevisbyrde for sine modsatrettede anbringender,

at sagsøger i henhold til aftale med sagsøgte har leveret arbejde i overensstemmelse med den som bilag 1 (jf. bilag 2.1 - 2.19 og bilag 9 - 24) fremlagte faktura,

at der ikke var tale om en totalentreprise,

- at der ikke var aftalt AB 92,
- at sagsøger ikke har afgivet nogen garantier overfor sagsøgte,
- at arbejdet er leveret som regningsarbejde, og i øvrigt på baggrund af løbende aftaler parterne imellem,
- at sagsøger alene har faktureret for udførte arbejder,
- at sagsøger ikke har faktureret for ikke udført arbejde, herunder eks. afsluttende finish mv.,
- at sagsøgte som følge af parternes tidligere samarbejde var fuldt ud viden om sagsøgers priser, herunder relaterende til freon, og havde godkendt disse,
- at der ikke er indgået nogen aftale om en fast pris,
- at sagsøgte har bevisbyrden for, at sagsøgers fakturering ikke er rimelig, og at sagsøgte ikke har løftet denne bevisbyrde,
- at sagsøgers timespecifikationer har været sagsøgte - og skønsmanden - fuldt ud bekendt, jf. bilag 2.1-2.19,
- at arbejdets kvantitet og kvalitet er leveret i overensstemmelse med parternes aftale, herunder sagsøgtes berettigede forventninger,
- at det ikke er godtgjort af sagsøgte, at der foreligger mangler, herunder påberåbte såkaldte rådighedsmangler, ved sagsøgers ydelser,
- at sagsøgtes ensidigt indhentede udtalelse (bilag B) reelt blot udgør et partsindlæg, som ikke kan tillægges nogen afgørende betydning,
- at skønsmandens besvarelser har bekræftet berettigelsen af sagsøgers krav, samt tilsidesat / afvist de af sagsøgte fremførte indsigelser,
- at el-tilslutningen er foretaget af V A/S, således faktureret direkte til sagsøgte, hvilket sagsøger ikke bærer noget ansvar for,
- at sagsøgte i relation til de påberåbte forhold ikke har reklameret rettidigt, og således af den grund fortabt mulige mangelsbeføjelser,
- at sagsøger i alle tilfælde er blevet forhindret adgang til besigtigelse og afhjælpning af mulige mangler, og at sagsøgte således tillige af denne grund har fortabt mulige mangelsbeføjelser,
- at sagsøger således af sagsøgte er blevet afskåret fra at besigtige og vur-

dere på evt. mindre tilpasninger mv., og
at sagsøgte således skal tilpligtes at betale sagsøgers fakturakrav, jf. den
nedlagte påstand."

X ved A har i det væsentlige procederet i overensstemmelse med påstandsdokument af 11. april 2017, hvoraf fremgår:

"Sagsøgte driver en bagervirksomhed med detailvirksomhed i..., ... og

Sagsøgte initierede i 2014 en omfattende ombygning og renovering af virksomhedsfaciliteterne i Holbæk.

Sagsøgeren er et selskab, der driver virksomhed med totalentrepriser inden for køleanlæg.

Medio 2014 indgik sagsøgte en entrepriseaftale med sagsøgeren om en totalentreprise. De nærmere ombygningsforhold blev aftalt, og det blev aftalt at entreprisen inkl. anskaffelse af nyt eller nyere driftsinventar skulle koste DKK 1.000.000 excl. moms.

Det gøres hertil gældende, at såfremt Retten måtte komme frem til, at der ikke er indgået en aftale om entreprisensum, så er det fakturerede beløb urimeligt, og der er reklameret rettidigt, hvorfor sagsøgeren har bevisbyrden for, at det opkrævede beløb er rimeligt, og at denne bevisbyrde ikke er løftet. Det gøres endvidere gældende, at skønsmanden konstaterer, at sagsøgerens priser er urimelige.

Sagsøgeren udfærdigede ikke en entreprisekontrakt for entreprisen, men det er sagsøgtes opfattelse, og det gøres gældende, at entreprisen primært skulle følge reglerne i AB92 og de almindelige obligationsretlige principper som affattet ved købeloven.

På trods af sagsøgtes opfordring A har sagsøger hverken fremlagt dokumentation for, at installationen er fortaget af personer, der på tidspunktet for arbejdsudførelse havde behørig autorisation hertil eller at sagsøgeren selv er en "sagkyndig virksomhed". Retten kan derfor lægge til grund, at arbejdet med køleentreprisen er ulovligt.

Det gøres gældende, at sagsøgeren ikke har dokumenteret, at hhv. sagsøgeren, B og C på tidspunktet for entreprisens udførelse opfyldte de i bekendtgørelse nr. 100 af 31. januar 2007 med senere ændringer fastsatte dobbelte kvalifikationskrav til montører og kølefirmaer ved udførelse af visse arbejdsopgaver jf. § 33, jf. bilag 7 (herefter "bekg. Bilag 7") pkt. 5 på tidspunktet for entreprisens udførelse.

Af bekendtgørelsens § 33a fremgår endvidere "Stk. 1a. Selvstændigt arbejde med opstilling, montering, idriftsætning, reparation, vedligeholdelse, nedlukningsarbejde, herunder tømning, samt foretagelse af årligt eftersyn af anlæg med fyldning større end 2,5 kg kølemiddel på køleanlæg m.v., må kun udføres af personer, der har gennemgået en uddannelse og er i besiddelse af et certifikat."

I relation til uddannelseskravet for montørerne gøres det gældende, at bilag E dokumenterer, at B certifikat udløb den 11. november 2013, og at bilag 5 side 1 angiver, at B tilsyneladende generhvervede certifikatet den 21. oktober 2015.

For C er der ikke fremlagt et certifikat, der dokumenterer, at han i entreprise perioden havde et gyldigt certifikat. Det bemærkes i den forbindelse, at det af bekg. Bilag 7., pkt. 5.5 fremgår, at certifikatet har en gyldighedsperiode på 5 år hvorefter det bortfalder. Det gøres gældende, at et evt. certifikat, der tidligere er udstedt til C på baggrund af den teoretiske certifikatprøve den 13. marts 2009 (jf. bilag 5 side 3) under alle omstændigheder udløb den 14. marts 2014.

Det gøres gældende, at det som bilag 5 fremlagte certifikat i relation til B er udstedt den 21. oktober 2015, og at det til C udstedte certifikat er udstedt den 10. september 2015. Med henvisning til bilag 6 gøres det gældende, at B ikke havde et gyldigt kølemontørcertifikat i perioden mellem 11. november 2013 og 21. oktober 2015, og at C ikke havde et gyldigt certifikat forud for 10. september 2015.

Sammenfattende gøres det gældende, at de pågældende personer ultimo 2013 frem til efteråret 2015 ikke var berettigede til at udføre kølemontørarbejde.

I relation til ovenstående har sagsøgers advokat ved mail bilag 3 ad pkt. 5.) oplyst, at hhv. køle- og elentreprisen er udført "ved bistand" fra:

"V A/S og W ApS - til fulde på lovlig måde har haft autorisationerne på plads. El-arbejdet er således udført i samarbejde med V A/S, som således også har tilsluttet alle anlæg."

Dette står imidlertid i skarp kontrast til de af sagsøgeren fremlagte specifikationer og påstanden er i øvrigt udokumenteret.

På trods af sagsøgtets provokation C kan det konstateres, at sagsøgeren ikke har dokumenteret eller søgt at dokumentere, at det pågældende arbejde er udførte af personer eller virksomheder med tilladelse hertil.

Det bestrides, at andre certificerede kølemontører i øvrigt har overvåget sagsøgers arbejde og givet instruktion, og det bestrides, at sagsøgeren har dokumenteret, at andre certificerede kølemontører har overvåget entreprisearbejdet, og at disse kølemontører i givet fald havde gyldige certificeringer.

Efter bekg. Bilag 7., jf. pkt, 5.4 er der endvidere krav om, at den udførende virksomhed skal være en "sagkyndig virksomhed" som defineret i bekendtgørelsens §2.

Bekendtgørelsens § 2 har følgende definition: "Sagkyndig virksomhed: Virksomhed, som har et certificeret kvalitetssystem opbygget efter DS/EN ISO 9001 'Kvalitetsstyringssystemer - Systemkrav' for den pågældende beskrevne aktivitet. Certificeringen skal være foretaget af et certificeringsorgan, som er akkrediteret efter DS/EN 45012:1998 'Generelle krav til organer, der foretager bedømmelse og certificering af kvalitetsstyringssystemer' eller DS/EN ISO/IEC 17021:2006 'Overensstemmelsesvurdering - Krav til organer der foretager audit og certificering af ledelsessystemer.'"

Det gøres gældende, at sagsøgeren på tidspunktet for entreprisens udførelse ikke overholdt lovgivningens krav til en "sagkyndig virksomhed" og det gøres gældende, at sagsøgeren således ikke lovligt kan drive virksomhed inden for det pågældende entrepriseområde.

Overtrædelse af § 33 er jf. bekendtgørelsen § 36 strafbelagt med "Medmindre højere straf er forskyldt efter lov om arbejdsmiljø eller anden lovgivning straffes med bøde eller fængsel i indtil 2 år der"... overtræder [...] § 30-33" og det fremgår af stk. 3 at "Der kan pålægges selskaber m. v. (juridiske personer) strafansvar efter reglerne i straffelovens 5. kapitel"

Det gøres gældende, at det for sagsøgte var en forudsætning, at sagsøgeren og de medarbejdere som sagsøgeren anvendte ved entreprisen var berettiget til at udføre den pågældende art af arbejde.

Det forhold, at sagsøgeren således ikke lovligt kunne og fortsat ikke kan udføre det af entreprisen omfattede arbejde medfører, at entreprisen således lider af en såkaldt rådighedsmangel, der rent faktisk betyder, at entreprisen skal laves om eller retligt godkendes, hvilket ikke kan ske uden omfattende destruktive indgreb.

Det gøres gældende, at sagsøgeren på objektivet grundlag er ansvarlig for, at sagsøgeren faktisk må udføre det pågældende arbejde.

Det gøres endvidere gældende, at sagsøgeren aktivt har vildledt sagsøgte i relation til, hvorvidt sagsøgeren måtte udføre det pågældende arbejde jf. brugen af begrebet "Autoriseret køletekniker" i sagsøgers brevpapir.

Det gøres gældende, at manglende autorisation medfører, at hele køleentreprisen er ulovlig og derved mangelfuld.

Det gøres endvidere gældende, at sagsøgeren - under hensyn til, at sagsøgeren ikke var autoriseret til at udføre entreprisen - har bevisbyrden for, at sagsøgte har fået en berigelse ved entreprisen udover de DKK 600.000, der allerede er erlagt jf. bilag 1 og det gøres gældende, at sagsøgeren ikke har løftet bevisbyrden og således heller ikke på dette grundlag er berettiget til yderligere vederlag.

Sagsøgeren har erkendt, jf. advokat Søborgs mail af 21. marts 2017, at " Rørene er isoleret noget af vejen."

Sagsøgeren har dog ikke dokumenteret hvor og hvor meget, der er isoleret, uanset at det siden fremlæggelsen af bilag b har være klart, at dette blev gjort gældende som en mangel.

Tilsvarende har skønsmanden konstateret, at den mangelfulde udførelse forårsager et vedvarende energitab.

Det gøres gældende, at såvel bilag b som skønsmandens rapporter konstaterer en række mangler ved entreprisen, og at sagsøgeren ikke har modbevist de ved bilag b og de i skønsrapporterne anviste mangler.

Det gøres gældende, at ud over manglerne ved isolering af rør er det dokumenteret jf. skønsrapporterne og bilag B, at der er yderligere mangler for mindst DKK 50.000.

Der vil ved afhøringen af blandt andet skønsmanden m.fl. blive ført bevis for omkostningerne ved udbedring af de yderligere mangler.

Det gøres gældende, at sagsøgte er berettiget til erstatning for driftstab, som sagsøgte vil lide, som følge af nødvendig nedlukning af bageriet i perioden for udbedring af mangler, hvor det for eksempel vil være nødvendigt, at opbryde gulv mv. for at fortage udbedring af de ulovlige installationer.

Det fastholdes, at sagsøgeren aldrig har færdiggjort arbejdet eller afholdt afleveringsforretning. Det gøres herefter gældende, at reklamationsfristen tidligst begynder at løbe fra modtagelsen af bilag 1, og at reklamationerne blandt andet indeholdt i bilag b, c, d, 3 og 4 er rettidige.

Det gøres endvidere gældende, at der er ydet garanti på alle leverede hvidevarer, og at der er reklameret inden for reklamationsfristen.

Uagtet at der er reklameret inden for garantiperioden, har sagsøgeren forsømt at foretage udbedring og eller omlevering.

Det gøres endvidere gældende, at sagsøgte rettidigt har gjort indsigelser overfor sagsøgerens faktureringer, og at sagsøgeren herefter har bevisbyrden for, at det fakturerede beløb ikke er urimeligt.

Det gøres hertil gældende, at sagsøgte har dokumenteret, at der er sket overfakturering, og at sagsøgers sene fremlæggelse af timesedler mv. har umuliggjort skønsmandens reelle prøvelse af spørgsmålet, hvilket sagsøgeren selv må bære ansvaret for.

Det gøres derfor - og uanset ovenstående - gældende, at det dels er dokumenteret at sagsøgers faktureringer er urimelige, at sagsøgte har reklameret rettidigt, hvorefter sagsøgeren har bevisbyrden for, at det fakturerede beløb er rimeligt.

Det gøres hertil gældende, at sagsøgeren ikke har løftet sin bevisbyrde for, at faktureringen er rimelig, men tværtimod ved sin passivitet med at fremlægge eksisterende materiale har hindret skønsmandens belysning af spørgsmålet, og at der derfor under alle omstændigheder må ske en væsentlig nedsættelse af sagsøgerens krav.

Endvidere gøres det gældende, at der er reklameret rettidigt, og at der i øvrigt jf. bilag 1 er ydet garanti for det udførte arbejde. Det er i retspraksis fastslået, at garantiperioden starter med at løbe fra det tidspunkt hvor det må have stået sagsøgte klart, at sagsøgeren vurderede arbejdet som afsluttet. Da sagsøgeren ikke har indkaldt til afleveringsforretning eller lign. gøres det gældende, at garantiperioden og reklamationsperioden tidligst løber fra afsluttende fakturering, hvilket skete den 16. juli 2015 og at der derfor under alle omstændigheder er sket rettidig reklamation.

Sagsøgte har ladet arbejdet besigtige ved en uafhængig sagkyndig. Besigtigelsen har afdækket alvorlige mangler ved det udførte arbejde, jf. bilag B. besigtigelsesrapport fra september 2015.

Det gøres gældende, at det ved bilag B og ved skønserklæringerne er dokumenteret, sagsøgerens arbejde af flere væsentlige mangler.

Det gøres endvidere gældende, at sagsøgte ikke skal acceptere at mangels udbedring forestås af personer uden nødvendig autorisation hertil, og at sagsøgeren ikke har taget initiativ til at lade mangels udbedring ske af personer, der har nødvendig autorisation."

X ved A har under hovedforhandlingen tillige gjort gældende, at arbejdet er udført uden fornødne kølemontørcertifikater og dermed er ulovligt, hvorfor der ikke skal ske betaling af den af sagen omhandlede faktura, da det vil stride imod lov og ærbarhed, jf. Danske Lov 5-1-2.

Rettens begrundelse og afgørelse

Parterne er enige om, at der ikke foreligger en skriftlig entrepriseaftale, og der er enighed om, at Y ApS i det tidligere samarbejde med X ved A havde faktureret arbejde som regningsarbejde. Både A og D har således forklaret, at man ikke kunne få B til at udarbejde tilbud. B har selv forklaret, at stort set alt virksomhedens arbejde blev faktureret som regningsarbejde.

Da B forklaring om, at arbejdet ændrede og udviklede sig løbende i processen tillige understøttes af forklaringen fra E om, at byggeplanerne ændrede sig undervejs, finder retten det således bevist, at arbejdet blev leveret som regningsarbejde og på baggrund af løbende aftaler imellem parterne. A har således ikke godtgjort, at det på forhånd var aftalt præcist, hvilket arbejde Y ApS skulle udføre.

A ved X har ikke bevist, at det fakturerede beløb er urimeligt, eller at han af andre grunde ikke skal betale. Det bemærkes, at det ikke er bevist, at det udførte arbejde er mangelfuldt, og skønsmanden har således ikke oplyst om ulovlige eller mangelfulde installationer eller funktioner. Da der er tale om regningsarbejde, og da B har erkendt, at arbejdet ikke er gjort færdigt, hvorfor der heller ikke er opkrævet for "færdiggørelse og finish" som anført i skønserklæringen, er der ikke tale om en mangel, hvad dette angår. Endelig bemærkes det, at såvel B som C er certificerede kølemontører, og at det af skønserklæringen fremgår, at det udførte kølearbejde er i overensstemmelse med lovgivningen på området. Det af A anførte kan ikke i øvrigt føre til et andet resultat.

X ved A er derfor forpligtet til at betale det fakturerede beløb, og Y ApS' påstand tages derfor til følge.

X ved A skal betale sagens omkostninger til Y ApS med 81.460 kr. Beløbet er fastsat således, at 21.460 kr. dækker retsafgiften, og 60.000 kr. dækker udgiften til advokatbistand. Retten har ved fastsættelsen af beløbet til dækning af udgiften til advokatbistand lagt vægt på sagens værdi og omfang, herunder at der har været afholdt syn og skøn, og at sagen blev hovedforhandlet over 1½ retsdag.

X ved A skal endeligt afholde den samlede udgift til syn og skøn.

Thi kendes for ret:

X ved A skal inden 14 dage til Y ApS betale 881.590,39 kr. med procesrente fra den 16. juli 2015 samt sagens omkostninger med 81.460 kr.